

Zitting 1979–1980

15 882 (R 1128)

Goedkeuring van het op 9 oktober 1978 te Luxemburg ondertekende Verdrag inzake de toetreding van het Koninkrijk Denemarken, Ierland en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland tot het Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, alsmede tot het Protocol betreffende de uitlegging daarvan door het Hof van Justitie (Trb. 1978, 175).

Nr. 3

MEMORIE VAN TOELICHTING**Algemeen**

Ingevolge het Verdrag betreffende de toetreding van het Koninkrijk Denemarken, Ierland en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland tot de Europese Economische Gemeenschap en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie, en de daarbij horende Akte betreffende de toetredingsvoorwaarden en de aanpassing der verdragen (Trb. 1972, 25), verbinden de nieuwe lid-Staten zich ertoe toe te treden tot de overeenkomsten bedoeld in artikel 220 van het EEG-Verdrag alsmede tot de Protocollen betreffende de uitlegging door het Hof van Justitie van deze overeenkomsten (artikel 3, tweede lid van de Akte). De onderhandelingen welke in verband met de aanpassing van het Verdrag van Brussel van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken aan de wensen van de drie nieuwe lid-Staten nodig waren, zijn aangevangen in november 1972 en werden in de loop van 1978 afgesloten. De lange duur van deze onderhandelingen moet vooral worden verklaard uit de problemen welke de toetreding tot het Verdrag meebracht met name voor het Verenigd Koninkrijk en Ierland, wier rechtsstelsels in aanzienlijke mate van de continentaal-Europese stelsels afwijken. Het overleg is gevoerd onder het voorzitterschap van de Belg Jenard. Als rapporteur trad op de Münchener hoogleraar Schlosser. In het Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen van 5 maart 1979, C 59, is het rapport van de heer Schlosser opgenomen, te zamen met de rapporten van de heer Jenard onderscheidenlijk over het oorspronkelijke Verdrag van Brussel van 27 september 1968 en over de Protocollen van 3 juni 1971 betreffende de uitlegging door het Hof van Justitie van onder meer dat Verdrag. Voor een toelichting op het Aanpassingsverdrag moge vooral worden verwezen naar het rapport-Schlosser, dat uitvoerige en gedegen beschouwingen bevat over de inhoud. Het rapport mag weliswaar niet als een authentieke toelichting worden beschouwd, maar het vormt toch wel een zeer gezaghebbende bron van informatie over het Verdrag en zijn wordingsgeschiedenis. Nu er een dergelijk rapport is opgesteld, dat bedoeld is een uni-

forme uitleg van het Verdrag zoveel mogelijk te bevorderen, menen wij dat de toelichting bij het ontwerp van rijkswet tot goedkeuring van het Verdrag beknopt kan blijven. De tekst van het Executieverdrag, zoals deze door het Aanpassingsverdrag is gewijzigd, is opgenomen in het Publikatieblad der Europese Gemeenschappen van 30 oktober 1978, L. 304.

Dat het lang heeft geduurd om het Verdrag tot stand te brengen hangt, zoals gezegd, samen met de bijzondere aard van het Engelse (en Ierse) recht, de «common law». Niet alleen kent dit rechtstelsel begrippen die in de continentale rechtssystemen als zodanig onbekend zijn, zoals de «trust», doch tevens hebben sommige rechtsfiguren, zoals woonplaats – «domicile» – een andere betekenis dan in de continentale rechtssystemen. In de continentaal-Europese landen algemeen bekende onderscheidingen, zoals die tussen privaatrecht en publiekrecht, maken geen deel uit van de systematiek van de common law. Een onderwerp als huwelijksvermogensrecht kent het Engelse recht niet als apart onderdeel van het recht. Tal van begrippen van de common law verschillen weliswaar niet wezenlijk van de begrippen van de continentaal-Europese rechtssystemen doch zijn technisch anders uitgewerkt. Dit is met name toe te schrijven aan het feit, dat het recht in de common law-landen niet op een algemene codificatie berust. Ook al groeit het bestand aan bijzondere wettelijke regelingen in snel tempo, het Engelse, Schotse en Ierse recht blijft in belangrijke mate rechtersrecht. Ook wat de wijze van redactie en van uitlegging van wettelijke bepalingen betreft kan men de «common law» en de «civil law» niet geheel over één kam scheren. Binnen de common law-landen tracht de wetgever zoveel mogelijk «blanco-normen», die door de rechter nader worden ingevuld, te vermijden. De wetsregel heeft bij voorkeur zeer nauwkeurig de te bestrijken gevallen te omschrijven en moet vervolgens restrictief, liefst grammaticaal, worden uitgelegd¹.

Wat het Deense recht betreft zijn de verschillen met het recht van de oorspronkelijke lid-Statens minder groot. Van belang is vooral dat in het Deense familierecht, met name wat betreft onderhoudsvorderingen (de enige het familierecht rakende aangelegenheid die door het Verdrag van 1968 wordt bestreken) administratieve autoriteiten een grotere rol spelen dan elders het geval is.

Los van de juridische verschillen moet, in verband met de bijzondere positie die met name het Verenigd Koninkrijk inneemt, nog worden gewezen op sociaal-economische omstandigheden die bij de totstandkoming van het Aanpassingsverdrag een rol hebben gespeeld. Van oudsher is Londen een internationaal centrum van transacties op het gebied van vervoer en verzekering. In veel internationale vervoerovereenkomsten wordt de Engelse rechter bevoegd verklaard en Engels recht als toepasselijk gekozen. Een groot deel van de internationale verzekeringsovereenkomsten komt op de Londense beurs, met Engelse verzekeraars, tot stand. Tal van transport- en verzekeringsgeschillen worden, ook al zijn zij overigens nauwelijks met het Verenigd Koninkrijk verbonden, door Engelse rechters berecht. Voor het Verenigd Koninkrijk was dan ook aanpassing van het Jurisdictie- en Executieverdrag van 1968 in het bijzonder op deze punten van groot belang.

Het Aanpassingsverdrag bevat niet louter regels die zijn terug te voeren tot de juridische of de sociaal-economische situatie in de drie nieuwe lid-Statens. Van deze gelegenheid om het Jurisdictie- en Executieverdrag te wijzigen is tevens gebruik gemaakt om op een enkel punt de jurisprudentie van het Hof van Justitie in de verdragtekst te verwerken. Ten slotte werden, los van deze rechtspraak, enige wijzigingen aangebracht, hetzij omdat voor de toetredende Statens de betekenis van bepaalde verdragsregels onduidelijk was, hetzij om het Verdrag van 1968 aan de zich snel wijzigende eisen van de tijd aan te passen. Een voorbeeld van het laatste is met name Afdeling 4 van Titel II van het Verdrag van 1968. Eerst in een laat stadium van de onderhandelingen werd deze afdeling duidelijker dan voorheen het geval was toegesloten op door consumenten gesloten overeenkomsten.

Hebben de hier genoemde omstandigheden ertoe geleid dat het Verdrag van 1968 ingevolge het Aanpassingsverdrag op een aantal punten wordt gewijzigd en aangevuld, van een geheel nieuwe opzet van het Verdrag is geen sprake. De grondstructuur van het Verdrag van 1968 kon volledig worden gehandhaafd.

¹ Zie J. G. Sauveplanne, *Rechtssystemen in voelvlucht*, Deventer 1975, blz. 121: «Bij de wetsinterpretatie gaat de Engelse rechter af op de wetstekst. De interpretatie is in hoofdzaak een grammaticale en systematische. De tekst wordt in zijn onderling verband en in zijn verhouding tot de preambule beschouwd. Op de geschiedenis van de totstandkoming slaat de rechter geen acht».

Artikelen

De meeste wijzigingen en aanvullingen van het Verdrag van 1968 behoeven geen uitvoerige toelichting. Hieronder worden slechts de belangrijkste bepalingen van het Aanpassingsverdrag behandeld. Wat de overige artikelen betreft kan met een korte vermelding worden volstaan.

De bepaling over het toepassingsgebied van het Verdrag van 1968 (Titel I) leverde geen zodanige moeilijkheden op dat tot wijziging van het Verdrag op dit punt moest worden besloten. Wel wordt door *artikel 3* van het Aanpassingsverdrag een verduidelijking in artikel 1, eerste lid van het Verdrag van 1968 aangebracht: «Het omvat inzonderheid niet fiscale zaken, zaken van douane of administratiefrechtelijke zaken». Door deze negatieve omschrijving wordt het begrip ««burgerlijke en handelszaken» voor de common law-jurist, voor wie deze terminologie minder gebruikelijk is, begrijpelijker.

Artikel 4 van het Aanpassingsverdrag dient ter aanvulling van artikel 3, tweede lid, van het Verdrag van 1968, waarin voorbeelden worden gegeven van exorbitante nationale wetsbepalingen waarop, wanneer de verweerder binnen de Gemeenschap woont, geen bevoegdheid mag worden gebaseerd. Ook de nieuw toegetreden lid-Statens kennen dergelijke «exorbitante» bevoegdheden, welke de eiser in een onevenredig gunstige positie brengen. In zowel Ierland als het Verenigd Koninkrijk bestaat bevoegdheid van de rechter wanneer een het geding inleidend stuk aan de verweerder, wanneer hij zich daar bevindt, wordt betekend of medegegeeld, ook al is het verblijf uiterst tijdelijk (hij is bij voorbeeld op doorreis op een Londens vliegveld). Denemarken kent de bepaling, dat een buitenlander kan worden opgeroepen in het rechtsgebied waar hij zich op het moment van de instelling van de vordering ophoudt. In het Verenigd Koninkrijk alsmede in Denemarken is de enkele aanwezigheid van goederen van de verweerder voldoende om bevoegdheid te grondvesten. Het Verenigd Koninkrijk kent bovendien de bevoegdheid welke uitsluitend is gebaseerd op het beslag dat is gelegd op een vermogensdeel van de verweerder. Deze voorbeelden van exorbitante bevoegdheden worden door artikel 4 van het Aanpassingsverdrag aan artikel 3 van het Verdrag van 1968 toegevoegd.

Ingevolge *artikel 5* van het Aanpassingsverdrag worden de bijzondere bevoegdheden van artikel 5 van het Verdrag van 1968 op enkele punten verduidelijkt en verder uitgewerkt en worden bovendien een tweetal nieuwe bevoegdheden toegevoegd.

Van artikel 5, nr. 1 van het Verdrag van 1968 worden slechts de Nederlandse en de Franse teksten gewijzigd. De onderhavige bepaling is aanleiding tot rechtsgedingen geweest, die in twee gevallen tot een uitspraak van het Hof van Justitie hebben geleid.² Onduidelijkheid bestond vooral over de vraag wat met «verbintenis» is bedoeld: het geheel van rechten en verplichtingen dan wel slechts dat onderdeel van de contractuele verhouding, dat aan de eis ten grondslag ligt? De wijziging krachtens artikel 5, onder 1 en 2 van het Aanpassingsverdrag maakt, in overeenstemming met het arrest van het Hof van Justitie in de zaak 14/76 en met name de Duitse en Italiaanse verdrags tekst, duidelijk dat laatst bedoelde opvatting de juiste is.

Van meer betekenis is de aanvulling van artikel 5, nr. 2 van het Verdrag. Het personen- en familierecht wordt, zoals blijkt uit artikel 1, niet door het Verdrag van 1968 bestreken. Dat in artikel 5, nr. 2 toch een bevoegdheid inzake onderhoudsverplichtingen is neergelegd hangt hiermee samen, dat deze verplichtingen worden beschouwd als een zelfstandige vermogensrechtelijke aangelegenheid die in beginsel los kan worden gezien van het «personeel statuut», het geheel van personen- en familierechtelijke betrekkingen.

² Zaak 12/76, NJ 1977, 169 en zaak 14/76, NJ 1977, 170.

Deze opvatting komt ook tot uiting onder meer in artikel 5, onder 2 van het Verdrag over de wet die toepasselijk is op alimentatieverplichtingen jegens kinderen van 24 oktober 1956, Trb. 1956, 144, en de artikelen 2, juncto 1 van het Verdrag over de wet die op onderhoudsverplichtingen van toepassing is van 2 oktober 1973, Trb. 1974, 86. De jongste ontwikkelingen in het familierecht van een aantal landen geven echter te zien dat althans in het procesrecht de samenhang tussen vragen van personenrechtelijke staat en onderhoudskwesties wordt erkend. Het komt in steeds meer rechtsstelsels voor dat staatprocedures mede de alimentatievraag omvatten. Met deze omstandigheid was in het oorspronkelijke artikel 5, nr. 2 van het Verdrag van 1968 te weinig rekening gehouden. *Artikel 5, onder 3* Aanpassingsverdrag voorziet daarom in een nieuwe tekst van die bepaling. Betreft het «een bijkomende eis welke verbonden is met een vordering betreffende de staat van personen», dan kan zich bevoegd achten «het gerecht dat volgens zijn eigen regels bevoegd is». Dit zal vaak de rechter zijn van het land, waartoe partijen krachtens nationaliteit behoren. Zie bij voorbeeld ons artikel 814, eerste lid, onder a Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. De laatste zinsdeel van de nieuwe bepaling geeft hierop echter de volgende restrictie: «... behalve in het geval dat deze bevoegdheid uitsluitend berust op de nationaliteit van een der partijen». Zonder deze toevoeging zou een rechter zich te gemakkelijk bevoegd kunnen achten op een grond – de nationaliteit – die, wanneer zij in de persoon van één partij het enige aanknopingspunt met een bepaald land vormt, vanwege haar exorbitante karakter in het internationale jurisdictierecht niet kan worden aanvaard. Door de toevoeging is de bepaling derhalve in overeenstemming met een van de voornaamste doelstellingen van het Verdrag van 1968, de betekenis van exorbitante fora zoveel mogelijk terug te dringen.

De regeling van de rechterlijke bevoegdheid ter zake van de «trust» is in de eerste plaats te vinden in *artikel 5, onder 4* van het Aanpassingsverdrag. Het is moeilijk voor het begrip «trust» een treffende Nederlandse vertaling te vinden. Het meest verwante begrip in de Nederlandse rechtssfeer is waarschijnlijk: het bewind. Tot beter begrip van de desbetreffende bepalingen in het Aanpassingsverdrag kan de volgende omschrijving dienen. Bij een trust zijn doorgaans drie partijen betrokken: de oprichter, de *trustee(s)* en de begunstigde(n). De trustee's beheren vermogen ten behoeve van de begunstigde, aan wie de opbrengst van de eigendom ten goede behoort te komen. Ook al is de begunstigde juridisch de eigenaar, de trustee's bezitten in verband met het beheer van het vermogen de bevoegdheden die in andere rechtsstelsels aan de eigenaar zelf zouden toekomen. Dit kan tot tal van geschillen tussen trustee's en begunstigde, dan wel tussen de trustee's onderling aanleiding geven. Het Jurisdictie- en Executieverdrag heeft hiermede rekening te houden, omdat de trust in het Verenigd Koninkrijk en Ierland wordt gebruikt om verschillende typen rechtsrelaties te structureren die binnen het terrein van het Verdrag vallen.

Uit de formulering van het nieuwe artikel 5, onder 6 blijkt, dat met name een forum wordt gegeven voor de bij een trust betrokken partijen in die hoedanigheid, derhalve in hun onderlinge verhouding: «als oprichter, *trustee* of begunstigde van een *trust*» kan een persoon worden gedagvaard «voor de gerechten van de verdragsluitende Staat op het grondgebied waarvan de trust gevestigd is». De bepaling heeft bij voorbeeld geschillen op het oog over de hoedanigheid van trustee, de bevoegdheden van de trustee's en de aanspraken van de begunstigten, dus de interne betrekkingen binnen de trust. Door de nieuwe bepaling zullen dergelijke geschillen veelal bij één enkel forum worden geconcentreerd. Het spreekt van zelf dat dit wat de externe betrekkingen van de trust betreft niet noodzakelijk is. Vorderingen die met die betrekkingen verband houden kunnen op tal van rechtsgrondslagen berusten (bij voorbeeld contract, onrechtmatige daad, zakenrecht) waarvoor het Verdrag eigen regels inzake bevoegdheid geeft.

Het nieuwe artikel 5, onder 6 betreft slechts de trust, «die in het leven is geroepen op grond van de wet of bij geschrifte dan wel bij een schriftelijk bevestigde mondelinge overeenkomst». Hiermee wordt buitengesloten de «constructive» of «implied» trust. Een voorbeeld van zo'n trust is de positie van de verkoper die na het sluiten van de koopovereenkomst en vóór de eigendomsoverdracht als trustee van de koper wordt beschouwd (Rapport-Schlosser, nr. 117). Een dergelijke situatie is te kwalificeren als contractenrechtelijk, en wordt bestreken door artikel 5, onder 1 van het Verdrag van 1968. Dit rechtvaardigt de uitsluiting ervan in artikel 5, onder 6.

Voor de toepassing van de nieuwe bepaling over de trust is van veel belang de wijze, waarop de «plaats van vestiging» van de trust wordt vastgesteld. De regeling van de woonplaats is in het Verdrag van 1968 neergelegd in artikel 52, die van de vestiging van rechtspersonen in artikel 53. Geen van beide bepalingen is evenwel bruikbaar om de plaats van «vestiging van een trust» te bepalen. Hierbij moet in aanmerking worden genomen dat een trust geen rechtspersoonlijkheid bezit. Om in deze leemte te voorzien wordt krachtens *artikel 23* van het Aanpassingsverdrag een nieuw lid aan artikel 53 toegevoegd. Ingevolge de nieuwe bepaling moet de rechter aan de hand van zijn eigen regels van internationaal privaatrecht vaststellen of de trust in zijn eigen Staat is gevestigd. Deze regel zou in theoretisch opzicht minder gelukkig kunnen lijken, omdat in de continentale rechtsstelsels de trust als zodanig onbekend is, en daarom regels ontbreken over de «vestiging van een trust». De Nederlandse rechter zou met de bepaling moeilijk uit de voeten kunnen, indien hij zou worden geroepen vast te stellen of een trust in Nederland is gevestigd. Dergelijke gevallen zullen zich evenwel zelden, zo ooit, voordoen. De figuur van de trust is zo nauw met het angelsaksische recht en de landen waar dat recht geldt verweven, dat de vraag in werkelijkheid slechts door rechters in die landen zal behoeven te worden beantwoord.

Ten slotte wordt in verband met de trust nog artikel 17 van het Verdrag van 1968 aangepast. Artikel 17 geeft regels over bevoegdheid, gebaseerd op de keuze, bij overeenkomst, van een rechter door partijen. Met zo'n overeenkomst kan evenwel niet geheel worden gelijkgesteld de oprichtingsakte van een trust, in geval daarin een forumkeuzeclausule is opgenomen. Het nieuwe tweede lid van artikel 17, dat in *artikel 11* van het Aanpassingsverdrag is neergelegd, verklaart de rechter die in de oprichtingsakte van een trust is aangewezen bevoegd. De bepaling is beperkt tot bevoegdheid ter zake van geschillen tussen de bij de trust betrokken personen onderling.

In verband met de jurisdictie in maritieme aangelegenheden moest een oplossing worden gevonden voor het feit dat het Verenigd Koninkrijk partij is bij het Verdrag van Brussel van 10 mei 1952 inzake conservatoir beslag op zeeschepen en sommige andere lid-Staten van de EG, zoals Nederland, niet. De Britse bevoegdheidsbepalingen in maritieme zaken zijn deels op dit Verdrag gebaseerd. Het was de wens van het Verenigd Koninkrijk dat deze bevoegdheden ook in lid-staten van de Europese Gemeenschappen die niet bij het Brusselse Verdrag van 1952 zijn aangesloten worden erkend. Om dit mogelijk te maken wordt in *artikel 25* van het Aanpassingsverdrag een bepaalde interpretatie van artikel 57 van het Verdrag van 1968 vastgelegd (zie hieronder). Bovendien is in *artikel 36* van het Aanpassingsverdrag een overgangsregeling opgenomen voor de niet bij het Brusselse Verdrag van 1952 aangesloten nieuwe lid-Staten Ierland en Denemarken, die wel de in dat Verdrag vervatte bevoegdheidsregels in hun eigen recht kennen.

Andere zeerechtelijke bevoegdheden welke het Verenigd Koninkrijk in het Verdrag van 1968 geregeld wenste te zien en die niet door het Verdrag van Brussel van 1952 worden bestreken zijn: de bevoegdheid inzake geschillen over hulp- en bergingsloon en vorderingen tot beperking van aansprakelijkheid voortvloeiend uit het gebruik of de exploitatie van een schip. Het eerste onderwerp wordt geregeld in een nieuw artikel 5, 7° (*artikel 5 onder 4* Aanpassingsverdrag), het tweede in een nieuw artikel 6bis (*artikel 6* Aanpassingsverdrag).

De regeling ter zake van het hulp- en bergingsloon (artikel 5, 7°) is ontleend aan het recht van het Verenigd Koninkrijk. De rechter binnen wiens gebied beslag is gelegd op de lading of de vrachtvordering wordt eveneens bevoegd verklaard ten aanzien van het bodemgeschil over de betaling van het loon wegens hulp en berging welke aan het betreffende schip is verleend. De regel ligt voor de hand, omdat de vordering van de berger op het schip en vaak ook op de lading preferent is. Het zou dan ook niet doelmatig zijn, het bodemgeschil aan een andere dan de beslagrechter toe te vertrouwen. Deze oplossing betekent wel een afwijking van het beginsel van het Verdrag van 1968 dat beslag op zichzelf geen bevoegdheid schept, zoals blijkt uit artikel 24.

Het komt vaak voor dat geen beslag behoeft te worden gelegd, omdat inmiddels zekerheid voor de schuld is gesteld. Alsdan is ingevolge het bepaalde onder b) van artikel 5, 7° bevoegd de rechter binnen wiens gebied zonder zodanige zekerheid beslag had kunnen worden gelegd.

De regeling van vorderingen tot beperking van de redersaansprakelijkheid, artikel 6bis van het Verdrag van 1968, houdt in dat de rechter die over vorderingen ter zake van redersaansprakelijkheid oordeelt, tevens bevoegd is inzake vorderingen tot beperking van die aansprakelijkheid. Deze materie wordt geregeld in het Brusselse Verdrag van 10 oktober 1957 (Trb. 1958, 46 en 1968, 95) over de beperking van de aansprakelijkheid van eigenaars van zeeschepen, welk Verdrag voor ons land is uitgewerkt in de artikelen 740a–d Wetboek van Koophandel en de artikelen 320a–j Rechtsvordering. Dit Verdrag bevat evenwel geen regels over rechterlijke bevoegdheid en erkenning van vonnissen. Artikel 6bis vult de door het Brusselse Verdrag van 1957 gelaten leemte op.

De bevoegdheid ter zake van verzekeringen ondergaat een aantal wijzigingen ingevolge de *artikelen 7–9* van het Aanpassingsverdrag. Deze wijzigingen komen tegemoet aan de wens van het Verenigd Koninkrijk om het Verdrag van 1968 beter in overeenstemming te brengen met de bijzondere positie welke dat land bezit op de internationale verzekeringsmarkt, in het bijzonder waar het gaat om grote verzekeringen zoals transportpolissen. Door Britse verzekeraars worden bovendien grote aantallen polissen afgegeven aan verzekeringsnemers wonend in niet-lid-Statens. Deze contracten bevatten gewoonlijk jurisdictieclausules waarin de Engelse rechter bevoegd wordt verklaard.

De bepalingen van Afdeling 3 van Titel II van het Verdrag van 1968 zijn zo opgesteld, dat zij in het bijzonder de verzekeringnemer beschermen. Deze heeft een ruime keuze van bevoegde rechters waar hij zijn vordering kan instellen, o.a. bij de rechter van zijn woonplaats. Daarentegen zijn de keuzemogelijkheden voor de verzekeraar alsmede de vrijheid van rechterskeuze door partijen gezamenlijk beperkt. Deze bepalingen waren, in zoverre zij ook golden voor bepaalde grote verzekeringsovereenkomsten, onaanvaardbaar voor het Verenigd Koninkrijk, dat daarvan een negatieve invloed op de concurrentiepositie van het Britse verzekeringsbedrijf vreesde. Bij de «oude» lid-Statens bestond begrip voor de bezwaren van het Verenigd Koninkrijk tegen het stelsel van het Verdrag. Men erkende dat een vergaande bescherming van de verzekeringnemer niet nodig is voor die verzekeringsovereenkomsten waarbij de verzekeringnemer niet als een economisch zwakke partij behoeft te worden beschouwd. De artikelen 7 en volgende van het Aanpassingsverdrag geven daarom een tweetal nadere versoepelingen op de beperkingen welke door artikel 12 van het Verdrag van 1968 aan de vrijheid van rechterskeuze bij verzekeringsovereenkomsten zijn gesteld. De eerste versoepeling, neergelegd in een nieuw artikel 12, onder 4 van het Verdrag van 1968, houdt in dat een rechterskeuze waarbij van de door het Verdrag gegeven bevoegdheid wordt afgeweken steeds is toegestaan in een overeenkomst met een verzekeringnemer die niet in een lid-Staat woont. Ingevolge de nieuwe bepaling bestaat deze vrijheid van rechterskeuze evenwel niet, wanneer het betreft een verplichte verzekering dan wel een verzekering

van een onroerend goed dat is gelegen in een verdragsluitende Staat. De bijzondere aard van deze verzekeringen staat niet toe, dat partijen de bevoegdheid zelf kunnen bepalen.

De belangrijkste aanpassing van het Verdrag op dit punt is te vinden in de nieuwe artikelen 12 onder 5 en 12 bis van het Verdrag van 1968: de «grote» polissen ter zake van bepaalde risico's bij zee- en luchtvervoer zijn aan het verbod van rechterskeuze onttrokken. Hier is de bescherming van de verzekeringnemer niet zozeer het uitgangspunt, omdat bij deze contracten gewoonlijk geen wezenlijke economische ongelijkheid van partijen bestaat. De bedoeling van de nieuwe bepaling is veeleer, de gangbare praktijk te eerbiedigen. In dergelijke verzekeringsovereenkomsten pleegt de bevoegdheid van de rechter van het land waar de verzekeraar is gevestigd te worden bedongen. De Engelse rechter zal dus in geschillen over Engelse verzekeringsovereenkomsten met betrekking tot zee- en luchtvervoer blijven oordelen.

Overigens zijn de regels over bevoegdheid bij verzekeringen nog op enige ondergeschikte punten gewijzigd. Deze behoeven hier geen nadere bespreking (zie rapport-Schlosser, nos. 148–152).

«Bevoegdheid inzake door consumenten gesloten overeenkomsten» is, ingevolge *artikel 10* van het Aanpassingsverdrag, het nieuwe opschrift van Afdeling 4 van het Verdrag van 1968. Deze afdeling had oorspronkelijk uitsluitend betrekking op de bevoegdheid bij koop en verkoop op afbetaling en bij leningen ter financiering van zodanige overeenkomsten. In de nieuwe tekst, welke in het bijzonder door Denemarken werd voorgestaan, daarin gesteund door Luxemburg, komt beter dan voorheen het geval was tot uitdrukking, dat de afdeling niet van toepassing is op niet-consumenten «kooplieden», die als koper bij een koop op afbetaling zijn betrokken.³

De strekking van de bepalingen van deze afdeling is, de consument te beschermen. Dit wordt bereikt doordat de consument in het algemeen slechts voor de rechter van zijn woonplaats kan worden gedagvaard, terwijl hij zelf een ruimere keuzemogelijkheid heeft bij het instellen van vorderingen tegen zijn wederpartij (artikel 14 van het aangepaste Verdrag van 1968). Inhoudelijk komt deze regeling overeen met die van de oorspronkelijke tekst. Het enige verschil is dat de eigenlijke doelstelling van de onderhavige afdeling – de consumentenbescherming – in de nieuwe tekst duidelijker tot uitdrukking komt. Daartoe was nodig een definitie op te nemen van consumentenovereenkomst. Dit is een overeenkomst welke is gesloten door een persoon (de consument) «voor een gebruik dat niet als bedrijfs- of beroepsmatig kan worden beschouwd». Voorts wordt gespecificeerd dat de afdeling betrekking heeft op koop op afbetaling door een consument van roerende zaken en leningen op afbetaling door een consument of andere krediettransacties ter financiering van koopovereenkomsten van zodanige zaken. Deze typen overeenkomst waren ook vermeld in het oude artikel 13. Nieuw is de toevoeging van «elke andere overeenkomst die betrekking heeft op de verstrekking van diensten of op de levering van roerende lichamelijke zaken», indien twee voorwaarden zijn vervuld, namelijk dat de verkoper of de dienstverlenende ondernemer in de Staat waar de consument woont «een bijzonder voorstel of publiciteit» (men denke bij voorbeeld aan de aanbieding van toeristische accommodatie door een buitenlandse reisorganisatie) aan de overeenkomst heeft doen voorafgaan en dat de consument in die Staat de overeenkomst heeft gesloten in die zin, dat hij daar de daartoe noodzakelijke handelingen heeft verricht. Er moet dus voldoende verband zijn met die Staat, wil de consument profiteren van de beschermende jurisdictiebepalingen. Onder «diensten» moeten in dit verband niet verzekeringsovereenkomsten worden begrepen; deze immers zijn uitdrukkelijk geregeld in Afdeling 3.

Artikel 17 van het Verdrag van 1968, houdende een regeling ter zake van de rechterskeuze door partijen, kwam hierboven reeds even aan de orde in verband met de *trust*. *Artikel 11* van het Aanpassingsverdrag voorziet nog in een aantal verdere wijzigingen in artikel 17. De eerste betreft de *vorm* van de

³ Vgl. Hof van Justitie, zaak 150/77, *Société Bertrand tegen Paul Ott KG*, NJ 1979, 115 (m.o. J. C. Schultsz).

jurisdictieclausule, over welke kwestie het Hof van Justitie twee arresten heeft gewezen.⁴ Ten einde tegemoet te komen aan de eisen van het internationale handelsverkeer, waarin vaak binnen een kort tijdsbestek moet worden gecontracteerd, geeft de nieuwe tekst van artikel 17 een vormvoorschrift – elke vorm «die wordt toegelaten door de gebuiken op dit gebied en die partijen kennen of geacht worden te kennen» – dat minder knellend voor de praktijk is dan de regel, neergelegd in de huidige bewoordingen en de naar aanleiding daarvan gegeven interpretatie door het Hof van Justitie.

De tweede wijziging in het eerste lid van artikel 17 betreft de situatie, dat geen van de partijen woonplaats heeft in een lid-Staat. In de praktijk van de internationale handel komt het veelvuldig voor, dat in dergelijke gevallen een keuze voor een Britse rechter wordt gemaakt. Het was dan ook de wens van het Verenigd Koninkrijk om op dit punt een verduidelijking van het Verdrag te verkrijgen. De nieuwe bepaling geeft een waarborg dat, zolang de gekozen rechter zich niet onbevoegd heeft verklaard, ook dergelijke rechterskeuzeclausules door de niet gekozen rechters worden geëerbiedigd. De bepaling ziet slechts op deze, «derogerende», werking van de rechterskeuze. Zij geeft niet aan onder welke voorwaarden de gekozen rechter zich bevoegd moet verklaren. Deze laatste, «prorogerende», werking moet wel aan het recht van de gekozen rechter worden overgelaten, aangezien het gaat om situaties waarbij de verdragsgemeenschap – afgezien van het jurisdictie-beding – niet betrokken is.

In artikel 20, tweede lid, van het Verdrag van 1968 is ten behoeve van het Verenigd Koninkrijk, ingevolge *artikel 12* van het Aanpassingsverdrag een geringe tekstherziening aangebracht.

Naast de regels over de rechterlijke bevoegdheid zijn ook die over de erkenning en tenuitvoerlegging (Titel III van het Verdrag van 1968) aangepast.

Artikel 13 van het Aanpassingsverdrag houdt in, naast een redactionele wijziging van artikel 27, onder 2, een nieuw artikel 27, onder 5 van het Verdrag van 1968. Als nieuwe grond om erkenning van een beslissing te weigeren geldt: onverenigbaarheid van die beslissing met een vroegere beslissing, gegeven in een niet-Verdragsstaat, mits deze beslissing in de aangezochte Staat aan de voorwaarden voor erkenning voldoet. Deze bepaling is erop gericht eventuele verwickelingen met derde landen te voorkomen, met name wanneer daarmee een bilaterale verdragsband bestaat. De situatie kan zich bij voorbeeld voordoen dat in Nederland erkenning van een Belgisch vonnis wordt gevraagd, welk vonnis in strijd is met een Oostenrijks vonnis, dat in Nederland erkenbaar is krachtens het Oostenrijks–Nederlands Executieverdrag (Verdrag van 6 februari 1963, Trb 1963, 51). Door het Belgische vonnis te erkennen zou de Nederlandse rechter het Verdrag met Oostenrijk schenden. De nieuwe bepaling maakt het de Nederlandse rechter mogelijk aan het Belgische vonnis erkenning te onthouden, zodat geen vrees voor verdragsschending ten opzichte van Oostenrijk behoeft te bestaan. De nieuwe bepaling geldt overigens ook, wanneer er geen verdrag met de derde Staat is, doch het vonnis uit de derde Staat krachtens het nationale recht in de aangezochte Staat «voldoet aan de voorwaarden voor erkenning».⁵

Voor het begrip «gewoon rechtsmiddel», dat voorkomt in de artikelen 30 en 38 van het Verdrag van 1968, kent het recht van het Verenigd Koninkrijk en Ierland geen vergelijkbare term. *De artikelen 14 en 18* van het Aanpassingsverdrag voorzien hierin. Ingevolge artikel 14 wordt artikel 30 van het Verdrag van 1968 met een lid aangevuld. Hierin wordt in verband met beslissingen, afkomstig uit Ierland of het Verenigd Koninkrijk, gesproken van een «daartegen aangewend rechtsmiddel». Artikel 18 voegt een nieuw lid aan artikel 38 van het Verdrag van 1968 toe, waarin een nadere bepaling van het begrip «gewoon rechtsmiddel» wordt gegeven in verband met in Ierland en het Verenigd Koninkrijk gewezen beslissingen: «...rechtsmiddel dat in de

⁴ Hof van Justitie, zaak 24/76 (Colzani/Rüwa) NJ 1977, 446 en zaak 25/76 (Segura/Bonakdarian), NJ 1977, 447.

⁵ Deze ruime formulering is hieraan toe te schrijven, dat de nieuwe bepaling is ontleend aan artikel 5 van het Haagse Verdrag van 1 februari 1971 betreffende de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, Trb. 1972, 144.

Staat van herkomst kan worden ingesteld». Met beide wijzigingen is beoogd de erkennende rechter enige waarderingsvrijheid te gunnen bij het beoordelen of een in Ierland dan wel het Verenigd Koninkrijk ingesteld rechtsmiddel tot aanhouding van uitspraken als bedoeld in de artikelen 30 en 38 kan leiden.⁶

De artikelen 15 tot en met 22 van het Aanpassingsverdrag bevatten enige aanpassingen van formele en technische aard met betrekking tot de regels over erkenning en tenuitvoerlegging. Vermelding verdient nog dat ingevolge het nieuwe artikel 44 (zie *artikel 21* van het Aanpassingsverdrag) de mogelijkheden tot verkrijging van kosteloze rechtsbijstand in de exequaturprocedure worden verruimd.

Enige nadere toelichting behoeven de wijzigingen krachtens het Aanpassingsverdrag (*artikel 24 en volgende*) aan te brengen in Titel VII van het Verdrag van 1968, waarin de «verhouding tot andere verdragen» is geregeld. *Artikel 24* van het Aanpassingsverdrag geeft een aanvulling van de lijst bilaterale executieverdragen, vervat in artikel 55 van het Verdrag van 1968. *Artikel 25* voegt een nieuwe tweede alinea toe aan het eerste lid van artikel 57 van het Verdrag van 1968, strekkende tot vaststelling van de voorrang van het Gemeenschapsrecht in ruime zin. Voorts wordt in het tweede lid een aantal regels gegeven ter nadere uitlegging van de woorden «laat onverlet» in de eerste alinea van artikel 57. Krachtens de in deze regels vervatte uniforme interpretatie kan de rechter van een verdragsluitende partij die tevens partij is bij een verdrag over een bijzonder onderwerp zijn bevoegdheid op dat verdrag blijven baseren, ook al heeft de verweerder woonplaats op het grondgebied van een verdragsluitende Staat die geen partij bij dat verdrag is. Wel blijft de regel van artikel 20 van het Verdrag van 1968 inzake verstekverlening van toepassing. Deze regel kan dus niet door een desbetreffende andersluidende bepaling van het bijzondere verdrag buiten werking worden gesteld. Krachtens het onder b) van artikel 25, tweede lid, bepaalde zijn de regels over erkenning en tenuitvoerlegging van het Verdrag van 1968 toepasselijk op een overeenkomstig de hiervoor uiteengezette regel gewezen vonnis, indien het bijzonder verdrag geen bepalingen ter zake bevat. Is dit wel het geval, dan kan de rechter kiezen tussen de regels van het bijzonder verdrag en die van het Verdrag van 1968 wat de *procedure* voor erkenning en tenuitvoerlegging betreft. De *voorwaarden* voor erkenning en tenuitvoerlegging worden evenwel uitsluitend door het bijzonder verdrag beheerst. Door deze regels is voor het Verenigd Koninkrijk de gelding van het Brusselse Verdrag van 1952 inzake beslag op zeeschepen ook ten opzichte van de lid-Staten die niet bij dat Verdrag partij zijn veiliggesteld. De Britse rechter kan ingevolge de interpretatieclausule zijn bevoegdheid op dit Verdrag baseren, ook al zou hij in Titel II van het Verdrag van 1968 geen basis voor die bevoegdheid vinden.

Artikel 26 van het Aanpassingsverdrag brengt een wijziging in artikel 59 van het Verdrag van 1968. Laatstgenoemde bepaling heeft betrekking op de «exorbitante bevoegdheden», opgesomd in artikel 3 van het Verdrag van 1968. Artikel 4 van het Verdrag van 1968 wordt in het algemeen uitgelegd in deze zin, dat een beslissing van een rechter die zijn bevoegdheid heeft gegrond op een in het Verdrag van 1968 niet toegelaten regel, met name de in artikel 3 vermelde «exorbitante» bevoegheidsregels, in de overige lid-staten moet worden erkend en ten uitvoer gelegd indien deze beslissing is gegeven jegens een partij die woonplaats heeft in een niet-Verdragsstaat. Artikel 59 maakt het evenwel mogelijk dat een verdragsluitende Staat met een derde Staat overeenkomt beslissingen van een dergelijk forum in een andere verdragsluitende Staat, gewezen tegen een verweerder met woonplaats in die derde Staat, niet te erkennen. Artikel 26 van het Aanpassingsverdrag beperkt deze mogelijkheid weer. Een verdragsluitende Staat kan zich niet jegens een derde Staat verbinden om beslissingen niet te erkennen, welke zijn gegeven door een gerecht in een Verdragsstaat dat zich bevoegd achtte in

⁶ Zie in verband met het begrip «gewoon rechtsmiddel»: Hof van Justitie, 22 november 1977, NJ 1978, 338, met onderschrift van J. C. Schultsz.

verband met de aanwezigheid in die staat van goederen van de verweerder, of in verband met een op zodanige goederen door de eiser gelegd beslag, en de vordering betrekking had op een geschil over (eigendom of bezit van) deze goederen, of die goederen dienden tot zekerheid voor een schuld die het onderwerp is van de vordering. Deze bevoegdheidsgronden worden in de ogen van de verdragsopstellers kennelijk niet als zodanig «exorbitant» beschouwd, dat daarop gebaseerde beslissingen in een bilaterale overeenkomst van een lid-Staat van de EG met een «derde» Staat van de toepassing van Titel III van het Verdrag van 1968 mogen worden uitgesloten.

De artikelen 27 en 28 van het Aanpassingsverdrag voorzien in enige formele wijzigingen in de slotbepalingen van het Verdrag van 1968.

De Titels III en IV bevatten de noodzakelijke aanpassingen van het Protocol bij het Verdrag van 1968, onderscheidenlijk het Protocol van 1971.

Krachtens *artikel 29* van het Aanpassingsverdrag wordt het Protocol van 1968 aangevuld met, onder andere, de artikelen V quater en V quinquies, waarin zijn verwerkt twee Verdragen op het terrein van het octrooirecht, namelijk: het op 5 oktober 1973 te München ondertekende Verdrag inzake de verlening van Europese octrooien (laatstelijk Trb. 1978, 91) en het op 15 december 1975 te Luxemburg ondertekende Verdrag betreffende het Europees octrooi voor de gemeenschappelijke markt (Trb. 1976, 103). Laatstgenoemde bepaling biedt een nadere uitwerking van artikel 16 onder 4 van het Verdrag van 1968.

In het Protocol van 1971 is de bevoegdheid van het Hof van Justitie tot de uitlegging van het Verdrag van 1968 neergelegd. *Artikel 30* van het Aanpassingsverdrag bepaalt dat deze bevoegdheid zich mede uitstrekt tot de uitlegging van dit Verdrag.

Titel V (*artikelen 34 tot en met 36*) bevat overgangsbepalingen. In beginsel heeft het Aanpassingsverdrag geen terugwerkende kracht (artikel 34, eerste lid). Overigens wordt tussen de «oude zes» en de «nieuwe drie» lid-Staten een noodzakelijk onderscheid gemaakt. Tussen de «oude zes» is het Verdrag van 1968 immers reeds sedert 1 februari 1973 van kracht, zodat het aangepaste Verdrag in de betrekkingen tussen deze zes Staten op de erkenning en tenuitvoerlegging van vóór de datum van inwerkingtreding van het Aanpassingsverdrag ingestelde vorderingen van toepassing kon worden verklaard (artikel 34, tweede lid, Aanpassingsverdrag). In de betrekkingen tussen de «oude zes» en de «nieuwe drie», en die tussen de «nieuwe drie» onderling geldt hetzelfde, indien de bevoegdheid van de aangezochte rechter beruiste op regels die overeenkomen met die van het aangepaste Verdrag van 1968, dan wel van een bilateraal verdrag tussen de Staat van herkomst en de aangezochte Staat, dat van kracht was toen de vordering werd ingesteld (artikel 34, derde lid).

Artikel 36 van het Aanpassingsverdrag geeft een uitvoerige overgangsregeling in verband met het feit, dat Denemarken en Ierland, die geen partij zijn bij het Brusselse Verdrag van 1952 over beslag op zeeschepen, er niettemin prijs op stellen dat de bevoegdheidsregels van dat Verdrag, die thans in hun nationale recht reeds bestaan, voor hen blijven gelden in de verhouding tot de andere lid-staten van de EG. Deze regeling zal gedurende drie jaar na de inwerkingtreding van het Verdrag voor elk van deze Staten van kracht blijven. Door deze overbruggingsperiode worden deze Staten in staat gesteld de bekrachtiging van dit Verdrag voor te bereiden. Na die bekrachtiging zullen zij evenals het Verenigd Koninkrijk een beroep kunnen doen op het nieuwe artikel 57, tweede lid. In een aan het Verdrag gehechte Gemeenschappelijke Verklaring wordt de wens uitgesproken, «dat de aan zee gelegen lid-Staten die nog geen partij zijn bij het Verdrag van 10 mei 1952, genoemd Verdrag zo spoedig mogelijk bekrachtigen dan wel ertoe toetreden». Deze wens is uiteraard ingegeven door het streven naar uniforme bepalingen.

gen in de Verdragsstaten, ook op het bijzondere terrein van het zeerecht. De ondergetekenden zullen de nodige stappen ondernemen om te komen tot bekrachtiging van het Verdrag van 1952.

Titel VI van het Aanpassingsverdrag bevat de gebruikelijke slotbepalingen houdende regels over authenticiteit der teksten, bekrachtiging en inwerking-treding. Ingevolge *artikel 39* treedt het Verdrag in werking, nadat het is bekrachtigd door de oorspronkelijke zes lid-Staten en één nieuwe lid-Staat. Naar mag worden verwacht zal de bekrachtiging door alle lid-Staten niet lang op zich laten wachten.

Tot slot zij hier nog vermeld, dat het Verdrag van 1968 weliswaar voor het gehele Koninkrijk is goedgekeurd, doch nog niet voor de Nederlandse Antillen is bekrachtigd. Dezelfde gedragslijn wordt gevolgd in verband met het onderhavige Verdrag. Aldus wordt bereikt dat te zijner tijd de gelding van het oorspronkelijke Verdrag en het Aanpassingsverdrag gelijktijdig tot de Nederlandse Antillen kan worden uitgebreid.

De Minister van Justitie,
J. de Ruiter

De Minister van Buitenlandse Zaken,
C. A. van der Klaauw